

SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI, BORSA VE PİYASALAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

I- SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

1. SERMAYE PİYASASI ARACI NEDİR?

Sermaye piyasası araçları, menkul kıymetler ve türev araçlar ile yatırım sözleşmeleri de dâhil olmak üzere Kurulca bu kapsamda olduğu belirlenen diğer sermaye piyasası araçlarıdır. Menkul kıymetler; paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikaları ile borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarıdır. Paylar ortaklık hakkı sağlayan menkul kıymetlere, tahvil de alacaklılık hakkı sağlayan menkul kıymetlere örnek olarak verilebilir. Para, çek, poliçe ve bono sermaye piyasası aracı değildir.

2. PAYLAR

Ortaklığın sermayesini temsil eden ve sahibine ortaklık hakkı veren menkul kıymetlerdir. Payları borsada işlem gören ortaklıklar fiziki pay ihracı yapmazlarken, payları borsada işlem görmeyen ortaklıklar, şekil şartları Sermaye Piyasası Kurulunca belirlenen fiziki olarak pay senedi çıkartırlar.

Payların sahiplerine sağladıkları haklar nelerdir?

Paylar sahiplerine,

- Yönetime katılma hakkı,
- Kar payı ve ka payı avansı alma hakkı,
- Rüçhan hakkı (yeni pay alma hakkı),
- Bedelsiz pay alma hakkı,
- Tasfiyeden pay alma hakkı,
- Bilgi edinme hakkı

sağlar.

Payların türleri nelerdir?

Nama – hamiline yazılı paylar: Paylar nama (isme yazılı) ya da hamiline yazılı olarak çıkarılabilir.

Adi – imtiyazlı paylar: Paylar esas sözleşmede aksine bir hüküm yoksa sahiplerine eşit haklar sağlarlar. Bu tip paylara adi paylar denir. Bir kısım paylar ise adi paylara göre kara katılmada, yönetim kuruluna üye seçiminde, oy hakkında ve benzeri konularda esas sözleşmeye dayanarak sahiplerine imtiyazlı haklar tanıyabilir. Bir anonim ortaklıkla çeşitli imtiyazlara sahip payları bulunuyorsa bunlar farklı grup isimleriyle adlandırılırlar (A grubu, B grubu, C grubu gibi) ve borsada farklı işlem sıralarında işlem görürler.

Primli – primsiz paylar: Üzerinde yazılı değer ile diğer bir deyişle nominal değerden ihraç edilen paylara primsiz, nominal değerlerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen paylara primli pay denir.

Bedelli – bedelsiz paylar: Nakit/bedelli sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen paylara bedelli pay, iç kaynaklardan sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen paylara ise bedelsiz pay denir.

Payların getirileri nelerdir? Paylar sahipleri temel olarak iki tür gelir elde ederler:

Kar payı geliri: Ortaklıkların yılsonunda elde ettikleri karın ortaklara dağıtılmasından elde edilen gelirdir. Payları borsada işlem gören ortaklıklar, karlarını Sermaye Piyasası Kurulu'nun II-19.1 sayılı Kar Payı Tebliği'nde yer alan esaslar, ortaklık esas sözleşmesinde yer alan hükümler ve ortaklıklar tarafından kamuya açıklanmış kar dağıtım politikaları çerçevesinde nakden veya kar payının sermayeye ilavesi suretiyle pay ihraç ederek dağıtabilir. Payları borsada işlem görmeyen halka açık ortaklıklar ise II-19.1 sayılı Kar Payı Tebliği hükümleri çerçevesinde, dağıtılabilir karlarının en az %20'sini nakden dağıtmak zorundadır.

Sermaye kazancı: Zaman içinde payların değerinde meydana gelen artıştan elde edilen gelirdir. Payların zaman aşımı Ortaklıkların sermayesini temsil eden payların bir mülkiyet senedi olması ve vade taşımaması nedeni ile, zaman aşımı söz konusu değildir. Ayrıca ortaklıklar tarafından gerçekleştirilen bedelsiz sermaye artırımlarında da, sahip olunan pay oranında bedelsiz pay alma hakkının kullanılmasına ilişkin herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. Ancak, tasfiye bakiyesinden pay alma hakkı tasfiye tarihinden itibaren 10 yıllık zaman aşımına, kar payı hakkı ise 5 yıllık zaman aşımına tabidir.

3. KATILMA İNTİFA SENEDİ

Sahiplerine, ortaklık hakkına sahip olmaksızın kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, halka açık olmayan ortaklık tarafından yeni çıkarılacak payları alma hakkı veren sermaye piyasası aracıdır. Katılma intifa senedi, esas sözleşmede hüküm bulunmak koşulu ile genel kurul kararıyla çıkarılabilir. Süresiz olarak veya nominal değerinin üzerinde ihraç edilebilen katılma intifa senetleri halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satışa sunulabilir.

4. BORÇLANMA ARAÇLARI

4.1. TAHVİLLER

Tahvil, devletin ya da özel sektör şirketlerinin borçlanarak orta ve uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleridir. Tahviller halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilir. Halka arz edilmeksizin yapılacak satışlar, tahsisli satış ve nitelikli yatırımcıya satış olmak üzere iki şekilde yapılabilir.

Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihraç ve halka arzı için bunların izahname ve/veya ihraç belgesinin onaylanması amacı ile Sermaye Piyasası Kurulu'na başvuruda bulunulması gereklidir. Genel ve katma bütçeli idareler ile T.C. Merkez Bankası'nca ihraç edilecek tahviller için Kurul'a başvuruda bulunulması gerekmez.

Tahvillerin halka arz edilmesi durumunda tahvil ihraç koşulları ve ihraççı şirket hakkındaki hukuki ve mali bilgiler izahnamede yer alır. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar. Tahviller iskontolu, primli ve/veya kupon ödemeli olarak satılabilir.

Nominal değer, kupon oranı, vade, itfa nedir?

Satın almadan önce, tahvillerle ilgili olarak şu üç hususa dikkat etmekte fayda vardır:

- **Nominal değer**, tahvil ve bononun vadesinde yatırımcının eline geçecek para miktarıdır
- **Kupon oranı**, nominal değer üzerinden yüzde olarak belirtilen, tahvil sahibinin alacağı faiz miktarıdır. Tahvillere ödenecek faiz oranı ile ödeme koşullarına ilişkin esaslar, ihraca ilişkin belgelerde açıkça belirtilmek koşuluyla ihraççılar tarafından belirlenir.
- **Vade**, anaparanın ve son ödemesinin yapılacağı tarihtir ve tahvilin vadesi 1 yıldan az olmamak üzere serbestçe belirlenebilir. Tahvillerin anaparası, vade bitiminde bir defada veya vade içinde taksitler halinde ödenebilir. Halka arz edilecek tahvillerin taksitli itfa edilmesi durumunda itfa esasları ihraca ilişkin belgelerde yer verilir.
- **İtfa**, borcun borçlu tarafından bir defada veya belirli dönemlerde yapılan ödemelerle ortadan kaldırılması işlemidir. Vade, anaparanın ve son faiz ödemesinin yapılacağı tarihtir ve tahvilin vadesi 1 yıldan az olmamak üzere serbestçe belirlenebilir. Tahvillerin anaparası, vade bitiminde bir defada veya vade içinde taksitler halinde ödenebilir. Halka arz edilecek tahvillerin taksitli itfa edilmesi durumunda itfaya ilişkin esaslara ihraca ilişkin belgelerde yer verilir.

Tahvil sahiplerine kar payı verilmesi mümkün müdür?

İhraççıların esas sözleşmelerinde veya varsa özel mevzuatlarında hüküm bulunmak şartıyla tahvillere kardan pay verilmesi mümkündür. Halka arz edilecek tahvillere kardan pay verilmesine ilişkin hususlara ihraca ilişkin belgelerde yer verilir.

İhraççılar, tahvillere verilecek kar payının belirlenmesinde aşağıdaki esaslardan birini seçebilir:

- a) Faiz ve buna ek olarak, tahvile kardan pay verilmesi,
- b) Kar payının faizden daha az olması halinde, faiz ödenmesi; faiz getirisine eşit veya daha fazla kar payı tahakkuk etmişse kar payının ödenmesi,
- c) Bir faiz öngörülmezsizin tahvile kardan pay verilmesi.

Tahvile yapılan yatırımın getiri ve riski nedir?

Tahvil sahibinin bir şirkete kullandığı sermaye, yabancı sermayedir. Tahvil sahibi, tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Tahvil sahibi şirketin aktifi üzerinde, alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamaz. Buna karşılık şirketin elde ettiği kardan, önce tahvil sahiplerinin faizleri, daha sonra pay sahiplerinin kar payları ödenir.

Tahvil sahibi ile şirket arasındaki hukuki ilişki vade sonunda sona erer. Tahvil sahibi tahvili çıkaran şirketin kar- zarar riskine katılmaz, şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır. Tahvillerin getirilerini etkileyen en önemli unsurlar, likiditesi ve sahip oldukları risktir. Şirket tahvilleri, şirketin iflas etmesi ve faiz, anapara ödemesinde temerrüde düşmesi açısından devlet tahvillerine oranla daha yüksek risk taşıdıklarından, genellikle devlet tahvillerinden daha yüksek faiz geliri sağlarlar.

Tahvilin vade tarihine kadar olan değeri faiz oranlarındaki değişikliklere paralel olarak değişecektir. Başka bir deyişle, faiz oranları düştüğünde tahvilin değeri yükselecek ve bunların vadesinden önce satılması halinde artı kazanç sağlanacaktır. Ters durumda faiz oranları yükseldiğinde, tahvillerin fiyatı düşecektir. Tahviller çoğu zaman sabit getirili menkul kıymetlerdir. Tahvil sahibi enflasyonun kendisinden alıp götürdüğü değerden daha fazla faiz aldığı kar elde etmiş olur. Elde edilen gelir enflasyonun altında kaldığında ise tahvilin

gerçek geliri negatif de olabilir. Tahvil bir borç senedi olduğuna göre, borcun anapara ve faizleri gereğinde yargı yoluna başvurarak tahsil edilebilir.

Şirketin iflası veya tasfiyesi halinde de, tasfiyede önce borçlar ödendiği için, tahvil sahipleri şirket ortaklarından (pay sahipleri) önce alacaklarını alırlar.

Tahvilde zaman aşımı

Tahvilin anapara alacakları için zaman aşımı en son kupon vadesinden veya itfaya uğramışsa itfa tarihinden itibaren 10 yıldır. Tahvilin faiz alacaklarında ise zaman aşımı 5 yıldır.

4.2. PAYA DÖNÜŞTÜRÜLEBİLİR TAHVİLLER (PDT)

Ortaklık tarafından çıkarılan ve ihraççı ortaklığın sermaye artırımını suretiyle çıkaracağı paylara veya izahname veya ihraç belgesinde belirtilen esaslar çerçevesinde temin edilen ihraççı paylarına dönüştürme hakkı veren menkul kıymetlerdir. PDT'lerin vadesi 365 günden az olamaz. PDT'lerin paylara dönüştürülmesi vade başlangıç tarihinden itibaren en erken 365 gün sonra yapılabilir.

4.3. DEĞİŞTİRİLEBİLİR TAHVİLLER (DET)

İhraççı tarafından çıkarılan ve payları borsalarda işlem gören diğer ortaklıklara ait paylarla değiştirme hakkı veren menkul kıymetlerdir. DET'lerin vadesi 365 günden az olamaz. DET'lerin paylarla değiştirilmesi, vade başlangıç tarihinden itibaren en erken 365 gün sonra yapılabilir.

4.4. BONOLAR İhraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip sattığı ve nominal değerinin vade tarihinde yatırımcıya geri ödenmesi taahhüdünü içeren, vadesi 30 günden az 364 günden fazla olmayan menkul kıymetlerdir. İhraççı tarafından belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Kupon ödemeli olarak ihraç edilmesi de mümkündür. Bankalar tarafından ihraç edilecek bonolar, vade boyunca satışa sunulabilir. Ayrıca, bankalar tarafından ihraç edilmiş bonolar ikinci el piyasada bu bonoları ihraç etmiş bankalar tarafından yeniden satılmak şartıyla geri alınabilir.

4.5. KIYMETLİ MADEN BONOLARI

Kıymetli madenin işlem gördüğü borsalara üye olan kıymetli maden aracı kurumlarının belli miktarda kıymetli maden cinsinden ihraç ettikleri ve nominal değerinin vade tarihinde yatırımcıya geri ödenmesi taahhüdünü içeren menkul kıymetlerdir. Bonoların vadesi 30 günden az 364 günden fazla olmamak üzere belirlenir. Satış bedeli, Türk Lirası, döviz veya kıymetli maden olarak tahsil edilir.

5. GAYRİMENKUL SERTİFİKASI Gayrimenkul sertifikası, ihraççıların inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, gayrimenkul projesinin belirli bağımsız bölümlerini veya bağımsız bölümlerin belirli bir alan birimini temsil eden nominal değeri eşit menkul kıymetlerdir.

Gayrimenkul sertifikaları yurt dışında veya yurt içinde halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin nitelikli yatırımcıya satış suretiyle ihraç edilebilir. Halka arz edilerek gerçekleştirilecek ihraçlarda, ihraççı tarafından edimlerin izahnamede ve ihraç belgesinde belirtilen esaslar çerçevesinde yerine getirilmemesi halinde itfa bedelinin ve oluşabilecek cezai şartın yatırımcılara ödenmesinin bir banka tarafından garanti altına alınması zorunludur.

Gayrimenkul sertifikası ihraç etmek isteyen ihraççıların; gayrimenkul projesinin satış değerinin en az yarısı büyüklüğünde satış değerine sahip bir projeyi, sözleşmesi ve teknik şartnamelerine uygun olarak Kurula başvuru tarihinden önceki 5 yıl içerisinde tamamlamış veya ihraççının gayrimenkul yatırım ortaklığı olması durumunda aynı şartlardaki bir projeyi tamamlamış olması, gayrimenkul projesinin gerçekleştirileceği arsanın mülkiyetine münferiden sahip olması ve arsa tapusunun kat irtifakı tapusuna çevrilmesi veya arsa üzerinde ihraççı lehine kat irtifakı tesis edilmiş olması zorunludur.

6. KİRA SERTİFİKASI

Kira sertifikası, her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi (VKŞ) tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymettir. Varlık kiralama şirketi, münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumudur.

Kira sertifikaları; sahipliğe, yönetim sözleşmesine, alım-satıma, ortaklığa ve eser sözleşmesine dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kullanılması suretiyle ihraç edilebilir.

VKŞ'ler; bankalar, portföy aracılığı, genel saklama hizmeti veya aracılık yüklenimi faaliyetinden herhangi birini yürütecek olan aracı kurumlar, ipotek finansmanı kuruluşları, payları borsada işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklıkları, kurulun kurumsal yönetime ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde belirlenen birinci ve ikinci grupta yer alan halka açık ortaklıklar, derecelendirme kuruluşlarından talebe bağlı olarak notlandırma ölçeğine göre ihracın para birimi cinsinden yatırım yapılabilir seviyeye denk gelen uzun vadeli derecelendirme notunu alan ortaklıklar ve sermayelerinin % 51 veya daha fazlası doğrudan Hazine Müsteşarlığı'na ait olan ortaklıklar tarafından kurulabilir.

7. YATIRIM KURULUŞU VARANTLARI VE SERTİFİKALARI

Yatırım kuruluşu varantları elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergeyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakdi uzlaşısı ile kullanıldığı sermaye piyasası araçlarıdır. Halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilebilirler. Ancak yurtiçinde tahsisli olarak satılamazlar.

İskontolu yatırım kuruluşu sertifikası sahibine, belirli bir dayanak varlığa ya da göstergeye piyasa değeri üzerinden belirli bir iskonto ile yatırım yapma imkanı sağlayan ve bu iskonto karşılığında yatırımcının dayanak varlığın ya da göstergenin yukarı yöndeki performansının önceden tanımlanmış azami bir fiyatı ya da değeri aşan kısmından feragat ettiği sermaye piyasası araçlarıdır. Turbo yatırım kuruluşu sertifikası ise sahibine dayanak varlığın ya da göstergenin nihai değeri ile daha önceden kamuya açıklanmış kullanım fiyatı arasındaki fark üzerinden hesaplanan tutarda bir geri ödeme hakkı sağlar.

Yatırım kuruluşu varantları ve sertifikaları Avrupa tipi ve Amerikan tipi olmak üzere ikiye ayrılmış olup, Avrupa tipi olanlar yatırımcısına dayanak göstergeyi alma veya satma hakkını sadece vade sonunda sağlarken Amerikan tipi varantlar ve sertifikalar vade sonuna kadar kullanım hakkı verir. Söz konusu varantların ve sertifikaların vadesi ise 2 aydan az 5 yıldan fazla olmayacak şekilde belirlenmelidir.

Banka ya da aracı kurumların, yatırım kuruluşu varantları ve sertifikaları ihraç edebilmeleri için, Kurulca yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları veya Türkiye’de derecelendirme faaliyetinde bulunması Kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlarından notlandırma ölçeğine göre yatırım yapılabilir düzeydeki notların içerisinde en yüksek üçüncü ve üstü seviyeye denk gelen uzun vadeli talebe bağlı derecelendirme notu almış olmaları gerekmektedir.

BIST-30 endeksinde yer alan pay ve/veya BIST-30 endeksi kapsamında yer alan birden fazla paydan oluşan sepet veya Kurulca uygun görülmesi durumunda Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen ve borsada işlem gören devlet iç borçlanma senetleri, konvertibl döviz, kıymetli maden, emtia, geçerliliği uluslararası alanda genel kabul görmüş endeksler gibi diğer varlık ve göstergeler yatırım kuruluşu varantına ya da sertifikasına dayanak teşkil edebilirler.

8. ORTAKLIK VARANLARI

Ortaklık varantları, sahibine, vade tarihine kadar ya da vade tarihinde payları borsada işlem gören veya görecek olan kayıtlı sermaye sistemine tabi ihraççı paylarına veyahut payları borsada işlem gören herhangi bir ortaklığın paylarını satın alma hakkı veren sermaye piyasası aracıdır. Bu yönüyle ortaklık varantları pay satın alma hakkı veren opsiyon sözleşmelerine benzetilmektedir.

İhraççı ortaklığın kendi paylarını satın alma hakkı veren varantlarda, varantın yatırımcı tarafından işleme konulması durumunda ihraççı şirket, varanttan kaynaklanan satın alma hakkını kullanan kişilere yönelik tahsisli sermaye artırımını yaparak yatırımcıların değişim talebini karşılamakta ve tedavüle yeni paylar çıkarmaktadır.

Payları borsada işlem gören başka bir ortaklığın paylarını satın alma hakkı veren varantlarda ise ihraççı, varant sahiplerinin değişim taleplerini kendi mülkiyetinde bulunan hisseleri kullanarak karşılamaktadır. Ortaklık varantlarının tek başına ihracı mümkün olmayıp, bir menkul kıymet (pay, borçlanma aracı, vb.) ihracının yanında bedelli olarak ya da bedelsiz olarak ihraç edilebilmektedir.

Ortaklık varantlarında kullanım hakkı kaydi teslimat ile uzlaşa, pay ile uzlaşa ve nakdi uzlaşa yöntemlerinden birinin uygulanması suretiyle yerine getirilebilir.

9. VARLIĞA VEYA İPOTEĞE DAYALI MENKUL KIYMETLER (VİDMK)

Varlığa dayalı menkul kıymetler (VDMK), varlık finansmanı fonu (VFF) veya ipotek finansmanı kuruluşunun (İFK) devralacağı varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen menkul kıymetlerdir.

İpoteğe dayalı menkul kıymetler (İDMK), konut finansmanı fonunun (KFF) veya ipotek finansmanı kuruluşunun devralacağı varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen menkul kıymetlerdir. İhracın fon tarafından yapılacak olması halinde, VDMK ihracı için VFF, İDMK ihracı için KFF kurulması zorunludur. Finansal kiralama şirketleri ve finansman şirketleri tarafından kurulan fonlar yalnızca kurucularının aktiflerindeki varlıkları devralmak suretiyle VİDMK ihraç edebilir. Banka, İFK ve geniş yetkili aracı kurum tarafından kurulan fonlar kurucularının yanı sıra diğer kaynak kuruluşların aktiflerindeki varlıkları devralmak suretiyle VİDMK ihraç edebilirler.

VİDMK halka arz edilerek veya nitelikli yatırımcılara satılmak üzere veya birim nominal değeri asgari 100.000 TL tutarında olmak kaydıyla tahsisli olarak ihraç edilebilir.

10. TEMİNATLI MENKUL KIYMETLER (TMK)

TMK, ihraççının genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve teminat varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen borçlanma aracı niteliğinde bir sermaye piyasası aracıdır. TMK; halka arz edilerek, nitelikli yatırımcılara satılmak suretiyle veya birim nominal değeri asgari 100.000 TL olmak kaydıyla tahsisli olarak ihraç edilebilir.

Varlık teminatlı menkul kıymetler (VTMK); bankalar, İFK'lar, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri, GYO'lar, kendi kanunlarınca menkul kıymet ihraç etmeye yetkili kamu kurum ve kuruluşları ile nitelikleri Kurulca belirlenecek diğer kuruluşlarca ihraç edilebilir. İpotek teminatlı menkul kıymetler (İTMK) ise yalnızca KFK ile İFK tarafından ihraç edilebilir.

Bankaların ve finansman şirketlerinin tüketici kredileri ile ticari kredilerinden kaynaklanan alacakları, 6361 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar ile sigortalanmış faktoring sözleşmelerinden doğan alacaklar, TOKİ'nin taşınmaz satışından kaynaklanan taksitli ve sözleşmeye bağlanmış alacakları, GYO'ların portföylerindeki gayrimenkullerin satışından veya bu gayrimenkullere ilişkin satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan teminatlı alacakları ile GYO'ların kira sözleşmelerinden kaynaklanan alacakları, Hazine Müsteşarlığının borçlusu olduğu ticari bankalar tarafından proje bazlı finansman ihtiyacı kapsamında tahsis edilen uzun vadeli yabancı para cinsinden krediler, ikame varlıklar ve nitelikleri Kurulca belirlenecek diğer varlıklar VTMK ihracına karşılık gösterilebilir.

Bankaların ve finansman şirketlerinin, ilgili sicilde ipotek tesis edilmek suretiyle teminat altına alınmış konut finansmanından kaynaklanan alacakları, finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar, bankaların, finansal kiralama şirketleri ve finansman şirketlerinin ilgili sicilde ipotek tesis edilmek suretiyle teminat altına alınmış ticari kredi ve alacakları, İFK tarafından yapılacak ihraçlarla sınırlı olmak üzere TOKİ'nin konut satışından kaynaklanan taksitli ve sözleşmeye bağlanmış alacakları, ikame varlıklar ve nitelikleri Kurulca belirlenecek diğer varlıklar İTMK ihracına karşılık gösterilebilir.

TMK itfa edilinceye kadar teminat varlıklar, ihraççının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi halinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez.

II- BORSA VE PİYASA BİLGİLERİ

Pay Piyasası;

Payların, rüçhan hakkı kuponlarının, borsa yatırım fonlarının, varantların ve sertifikaların Borsa İstanbul bünyesinde işlem gördüğü piyasadır. Pay Piyasası pazarlarında alım satım işlemleri, bu faaliyet konusunda SPK'dan yetki belgesi ve Borsa İstanbul A.Ş.'den Borsa Üyelik Belgesi almış olan yatırım kuruluşları tarafından yapılabilmektedir.

Yatırımcılar, Borsa İstanbul 'da bizzat alım-satım yapamazlar. Borsada sermaye piyasası aracı alıp satmak isteyen yatırımcılar bu isteklerini Borsa üyelerine alım veya satım emirleriyle iletirler. Borsa üyeleri müşterilerinden alım satım emirlerini yazılı veya sözlü olarak, telefon ve benzeri iletişim araçları ile veya internet ve diğer elektronik ortamlar kanalıyla kabul edebilirler.

Payların PP'de işlem görme yöntemleri aşağıda yer almaktadır:

- a) Sürekli Müzayede,
- b) Piyasa Yapıcı Sürekli Müzayede,
- c) Tek Fiyat (Açılış ve Kapanış Seansı)

Borsa İstanbul'da bir menkul kıymetin ilgili olduğu piyasa ve pazarlarda, işlemlerin başlatıldığı an ile işlemlerin bitirildiği an arasında geçen süre seans olarak adlandırılır. Aynı pazarda ve aynı işlem yönteminde işlem gören tüm menkul kıymetlerin seansı aynı anda başlar ve biter.

PP'de emirler aşağıdaki emir tiplerinden biri kullanılarak verilebilir:

a) Normal Emirler: İşlem birimi halinde verilmiş, tam olarak bir lot ve katlarından oluşan emirlerdir.

b) Özel Emirler: Menkul kıymet bazında belirlenen pay sayısını aşan emirlerdir. Özel emirler bölünemez ve bir bütün olarak alınıp satılır. Girilen özel emrin karşısında girilmiş eşit, daha iyi fiyatlı ve girilen emri bütünüyle karşılayacak miktarda limit fiyatlı emirler varsa işlem gerçekleştirilmez.

PP'de; aşağıda belirtilen pazarlar bulunmaktadır:

- a) Ana Pazar,
- b) Yıldız Pazar,
- c) Nitelikli Yatırımcı İşlemleri Pazarı,
- d) Yapılandırılmış Ürünler Pazarı,
- e) Gelişen İşletmeler Pazarı,
- f) Yakın İzleme Pazarı.

PP'de işlem birimi olarak lot kullanılır. Kural olarak 1 lot, 1 adet payı veya 1 TL nominal değerli payı ifade eder.

Varant: Elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstereyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı sermaye piyasası aracıdır. Varant satın alan yatırımcı ödediği bedel karşılığında bir dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma ya da satma hakkını satın alır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası;

Vadeli İşlem Sözleşmesi, belirli bir miktar, kalite ve koşullarla standartlaştırılmış bir malın, menkul değer, göstergenin ya da yabancı paranın, işlem anında o vadeli işlem borsasında piyasa güçlerince belirlenen fiyattan, gelecekte belirli bir tarihte, yerde ve koşullarda satın ve teslim alınmasını ve teslim edilmesini içeren yasal olarak bağlayıcı sözleşmedir.

Vadeli işlem sözleşmesinde uzun veya kısa pozisyon alınmak istendiğinde, öncelikle bu işlemin karşılığında belli bir tutarda teminat yatırılması gereklidir. Bu teminat, pozisyon açılırken yatırıldığı için, başlangıç teminatı” olarak isimlendirilir.

Vadeli işlem sözleşmesini alan kişiye “uzun pozisyon sahibi” veya “uzun taraf”, satan kişiye ise “kısa pozisyon sahibi” veya “kısa taraf” denir.

Emir tipleri;

Günlük: Emir girildiği günde geçerlidir. Gün sonuna kadar eşleşmezse sistem tarafından otomatik olarak iptal edilir.

İptal Edilene Kadar Geçerli: Emir girildiği seanstan itibaren iptal edilene kadar geçerlidir. Bu emir süresi seçildiğinde, emrin iptal edilmediği ve eşleşmediği durumda, emir sözleşmenin vade sonuna kadar geçerli olur ve vade sonunda sistem tarafından otomatik olarak iptal edilir.

Tarihli: Emir, sisteme girilen tarihe kadar geçerlidir. Belirtilen tarihe kadar eşleşmezse ya da iptal edilmezse, bu tarihte gün sonunda sistem tarafından otomatik olarak iptal edilir. Sistemde, sözleşmenin vade sonundan daha ileri bir tarih girilmesine izin verilmez.

Şarta Bağlı: Bu emir türü, emri giren tarafından ilgili sözleşme için belirlenen fiyattan (aktivasyon fiyatı) ya da alış emirleri için daha yüksek ve satış emirleri için daha düşük fiyatlardan Borsada işlem olması durumunda, emrin sistemde aktif hale gelmesi amacıyla kullanılır. Şarta bağlı emir türünün kullanılması durumunda, emrin fiyat giriş yönteminin yanı sıra aktivasyon fiyatının belirtilmesi de zorunludur.

Limitli: Belirlenen limit fiyat seviyesine kadar işlem gerçekleştirmek için kullanılan emir yöntemidir. Bu yöntem kullanıldığında fiyat girilmesi zorunludur.

Piyasa: Emrin girildiği anda ilgili sözleşmede piyasada bulunan en iyi fiyatlı emirden başlayarak emrin karşılanması amacıyla kullanılan emir yöntemidir

Opsiyon; Belirli bir kıymeti, önceden belirlenen bir vadeden veya fiyattan alma ya da satma hakkı veren sözleşmelerdir. Sözleşmeyi elinde tutan kişi sözleşmeye konu olan kıymeti alma (call option) veya satma (put option) hakkına sahip olurken, sözleşmeden kaynaklanan herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Sözleşmeyi satan (yazan) taraf ise vadede sözleşmeyi elinde tutan tarafın, sözleşmeye konu olan kıymeti sözleşme şartları içerisinde almak veya satmak istemesi durumunda, sözleşme hükümlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Opsiyonu satan taraf bu işlem karşılığında prim geliri elde etmektedir.

Uzlaşma Şekli: Pay vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin uzlaşma yöntemi olarak fizikiteslimat uygulanır. Opsiyon sözleşmelerinde teslimat, opsiyonun tipine göre vade sonundaveya vade sonundan önceki herhangi bir tarihte opsiyonun alıcısı tarafından ilgili üyeler vasıtasıyla talep edilebilir.